

Continuïteit in Pleegzorg

**Een onderzoek naar mogelijkheden in de ondersteuning van pleegouders met
pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag**

Student: Barbara van Putten (S0646334)

Begeleider: dr. Loraine Visscher

2^e beoordelaar: prof. dr. Matthijs Warrens

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Masteropleiding Orthopedagogiek (PAMA5166)

Inleverdatum: 04 juli 2024

Totaal aantal woorden: 9076

Samenvatting

Probleemstelling De bestaande interventies die kunnen worden ingezet om pleegouders te ondersteunen bij de opvoeding van hun pleegkind blijken niet altijd voldoende toereikend te zijn om stabiliteit van een pleegzorgplaatsing te bevorderen. Yorneo is één van de hulpverleningsorganisaties in Nederland die pleegzorg biedt. Yorneo heeft behoefte aan kennis over aanvullende methoden ter ondersteuning van pleegouders die een pleegkind opvoeden met een bovengemiddelde zorgvraag. Hiermee wordt gestreefd naar een passender aanbod om pleegouders te ondersteunen en continuïteit van pleegzorgplaatsingen te bevorderen.

Vraagstelling Welke ondersteuningsmogelijkheden zijn er voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag? In dit onderzoek is een analyse gemaakt van beschikbare ondersteuningsmogelijkheden en de werkzame elementen. **Methode** Het onderzoek is uitgevoerd middels een systematische literatuurstudie gecombineerd met interviews met professionals die als experts worden beschouwd op het gebied van pleegzorg.

Resultaten Er zijn verschillende werkzame elementen van ondersteuningsmogelijkheden gevonden in de literatuur die ook door de experts worden bekrachtigd. Ondersteuning bij gedragsproblemen en bij het inzetten van ouderschapsvaardigheden is van belang en veelvuldig onderzocht. Ook de samenwerking met de formele ondersteuning en de informele steun van pleegouders blijkt van belang. Tevens benoemen de experts allen het belang van de systemische aspecten van ondersteuning. **Conclusie** Er zijn veel ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders. Bij een bovengemiddelde zorgvraag is maatwerk noodzakelijk en dient er gekeken te worden naar het hele systeem van het pleeggezin. Hierbij is de samenwerking met de pleegzorgbegeleiding en monitoring van het welzijn van het hele gezin van groot belang.

Abstract

Problem The existing interventions that can be used to support foster parents in raising their foster child do not always appear to be sufficient to promote the stability of a foster care placement. Yorneo is one of the care organizations in the Netherlands that offers foster care. Yorneo needs knowledge about additional methods to support foster parents who are raising a foster child with an above-average care requirement. The aim is to provide a more appropriate offer to support foster parents and promote continuity of foster care placements. **Question** What support options are there for foster parents with foster children with above-average care needs? This study made an analysis of available support options and the effective elements.

Method The research was conducted through a systematic literature study combined with interviews with professionals who are considered experts in the field of foster care. **Results** Various effective elements of support options have been found in the literature that are also endorsed by the experts. Support for behavioral problems and the use of parenting skills is important and has been extensively researched. Collaboration with formal support and informal support from foster parents also appears to be important. The experts also all mention the importance of the systemic aspects of support. **Conclusion** There are many support options for foster parents. With an above-average care demand, customization is necessary, and the entire foster family system must be considered. Collaboration with foster care guidance and monitoring the well-being of the entire family is of great importance.

Inhoudsopgave

<u>SAMENVATTING.....</u>	<u>2</u>
<u>ABSTRACT.....</u>	<u>2</u>
<u>INLEIDING.....</u>	<u>5</u>
<u>METHODE.....</u>	<u>9</u>
ONDERZOEKSDESIGN.....	9
LITERATUURSTUDIE.....	9
PROCEDURE.....	9
IN- EN EXCLUSIECRITERIA.....	10
DATA- ANALYSE.....	11
INTERVIEWS.....	12
ONDERZOEKSPOPULATIE EN PROCEDURE.....	12
MEETINSTRUMENTEN.....	13
DATA-ANALYSE.....	14
<u>RESULTATEN.....</u>	<u>15</u>
<u>AANBEVELINGEN.....</u>	<u>27</u>
<u>LITERATUURLIJST.....</u>	<u>29</u>
<u>BIJLAGEN.....</u>	<u>35</u>
BIJLAGE 1. ZOEKTERMEN GEBRUIKT IN DE ONLINEDATABASES.....	35
BIJLAGE 2. OVERZICHT GEÏNCLUDEERDE ARTIKELEN.....	36
BIJLAGE 3. CHECKLIST.....	39
BIJLAGE 4. CODEBOEK.....	40
BIJLAGE 5. INTERVIEW LEIDRAAD.....	42

Inleiding

Wanneer een kind voor een korte of lange periode niet thuis kan wonen kan er gekozen worden voor pleegzorg. Pleegzorg is een vorm van hulpverlening die ingezet kan worden wanneer ondersteuning in de thuissituatie niet voldoende is (Van Den Berg et al., 2023). Pleegzorg kan worden ingezet op vrijwillige basis, wanneer ouders zelf dit besluit nemen, of op gedwongen basis, wanneer het besluit door de kinderrechter wordt genomen (Van Den Berg et al., 2023). Er zijn verschillende vormen van pleegzorg: kortdurende pleegzorg, langdurige pleegzorg, netwerkpleegzorg en bestandpleegzorg (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Er is voltijds pleegzorg, waarbij een kind volledig bij een pleeggezin woont. Soms gaat een kind ook in deeltijd naar een ander gezin. Bij deeltijd pleegzorg gaat een kind een dagdeel of enkele dagdelen naar een pleeggezin. Het doel hiervan is om ouders te ontlasten en een volledige uithuisplaatsing te voorkomen (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Netwerkpleegzorg betekent dat het kind wordt opgevangen door familie of vrienden. Bij bestandpleegzorg kennen kind en pleegouders elkaar niet. Het pleeggezin staat geregistreerd in het bestand van de pleegzorgorganisatie (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Daarnaast kan bij een plaatsing sprake zijn van een hulpverlenings- en een opvoedingsvariant. Bij de hulpverleningsvariant wordt er actief onderzoek gedaan naar een mogelijke terugkeer naar huis. Bij de opvoedingsvariant staat het opgroeien in het pleeggezin centraal. Hierbij wordt ernaar gestreefd dat het kind in hetzelfde pleeggezin blijft. Een goede matching tussen de behoeften van het pleegkind en de mogelijkheden van het pleeggezin is daarom een belangrijk onderdeel van het proces (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Indien mogelijk houdt het kind contact met de biologische ouders en andere voor het kind belangrijke familieleden, onafhankelijk van de vorm van pleegzorg (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Pleegzorg is een complexe hulpverleningsvorm waarin steeds de optimale balans gezocht moet worden tussen de mogelijkheden van ouders, het begeleiden van pleegouders in het zorgen voor hun pleegkind en samenwerking tussen ouders en pleegouders (Van Den Berg et al., 2023).

Kinderen die in een pleeggezin komen te wonen, kunnen door verschillende omstandigheden niet thuis wonen. Het merendeel van de kinderen in pleeggezinnen zijn kinderen die al veel meegemaakt hebben in het eigen gezin. Er kan sprake zijn van gedragsproblematiek of psychische problematiek bij ouders. Soms is er sprake van huiselijk geweld, verwaarlozing of ouders die kampen met een verslaving (Konijn et al., 2019). Vaak spelen ook andere factoren een rol, zoals huisvesting, armoede of relatieproblematiek (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Ook gedragsproblematiek van het kind kan een rol spelen in de

beslissing om een kind in een pleeggezin te plaatsen (Vanderfaeillie et al., 2014).

Pleegzorg wordt overwogen wanneer een kind zich niet veilig kan ontwikkelen in de thuissituatie. Indien mogelijk is een pleegzorgplaatsing tijdelijk en wordt er gewerkt aan terugplaatsing naar huis. Wanneer herstel van de thuissituatie niet mogelijk is wordt de plaatsing langdurig van aard, waarbij het streven een stabiele leef-en opvoedsituatie is (Oijen, 2010). Voor pleegkinderen met een problematische gezinsgeschiedenis is stabiliteit binnen het pleeggezin cruciaal. Het biedt de mogelijkheid om gezond te hechten en het vermindert de kans op gedragsproblematiek of emotionele problemen tijdens hun ontwikkeling (Konijn et al., 2020). De achterliggende gedachte is dat continuïteit en stabiliteit van onmisbare waarde is in de ontwikkeling van een kind waarbij wisselingen risico's met zich meebrengen (Oijen, 2010).

Het lukt echter niet altijd om stabiliteit te creëren en soms eindigt een plaatsing in een 'breakdown'. Een breakdown is een voortijdige afbreking van een plaatsing in een pleeggezin om negatieve redenen (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Van de plaatsingen in 2022 zijn 569 plaatsingen (2,28 %) met een breakdown geëindigd (Reukers & Bergenhenegouwen, z.d.). Een breakdown kan tot gevolg hebben dat kinderen hun vertrouwen in volwassenen kwijtraken en minder zelfvertrouwen hebben. Kinderen kunnen bovendien gedragsproblemen ontwikkelen of een toename in gedragsproblemen laten zien (Strijker et al., 2008). Strijker et al. (2008) schrijven dat een kind, bij een breakdown, de opgedane sociale relaties moet verbreken en zich wederom aan een nieuwe omgeving met andere regels zal moeten aanpassen. Vaak betekent het ook een nieuwe school en een nieuw sociaal netwerk. Een breakdown vergroot daarnaast het risico op een volgende breakdown bij een nieuwe plaatsing en kan op de lange termijn gevolgen hebben voor de sociale en emotionele ontwikkeling van het kind (Miller et al., 2018).

Uit eerder onderzoek is gebleken dat er verschillende risicofactoren zijn voor een breakdown. Zo bleken kinderen met een bovengemiddelde zorgvraag een groter risico te hebben op een breakdown (Konijn et al., 2019). Kinderen met een bovengemiddelde zorgvraag zijn bijvoorbeeld kinderen met externaliserend gedragsproblematiek, hechtingsproblematiek of trauma. Kinderen met deze problematiek maken meer breakdowns mee dan anderen. Ook oudere kinderen en kinderen met eerdere ervaringen van instabiliteit bij een plaatsing hebben meer risico op instabiliteit in de nieuwe plaatsing (Rock et al., 2013). Kinderen die eerder een breakdown hebben meegemaakt hebben drieënhalve keer zoveel kans op een volgende breakdown dan bij een eerste plaatsing (Konijn et al., 2020). Strijker et al. (2008) geven aan dat een breakdown vaak tot een neerwaartse spiraal leidt. Door een herplaatsing groeit het gevoel van onthechting waardoor het externaliserend gedrag wordt getriggerd. Strijker et al. (2008) geven daarnaast aan dat een netwerkpleeggezin de meest stabiele vorm lijkt te zijn, maar vaak

betreft dit een eerste plaatsing en hebben de kinderen geen eerdere breakdowns meegemaakt. Er is nog onvoldoende bewijs gevonden dat netwerkpleegezinnen op de lange termijn meer stabiliteit bieden dan bestandpleegezinnen (Strijker et al., 2008; Konijn et al., 2020). Volgens Konijn et al. (2019) verminderen bestandpleegezinnen met veel ervaring of voldoende opvoedvaardigheden het risico op instabiliteit bij de plaatsing.

Pleegezinnen hebben ondersteuning en begeleiding nodig om te voorkomen dat er een breakdown plaats gaat vinden. Khoo en Skoog (2013) schrijven dat kennis over de gedragsproblemen van het pleegkind en de vaardigheid om hier adequaat op te reageren noodzakelijk is om een breakdown te voorkomen. Pleegouders zouden aangeven te weinig te weten over de geschiedenis en de behoeften van hun pleegkind. Kennis over de geschiedenis en behoeften van hun pleegkind maken dat pleegouders beter in staat zijn gedrag te duiden en op hun pleegkind te reageren op een wijze die bijdraagt aan een veilige hechting en gezonde ontwikkeling (Kelly & Salmon, 2016). Het is voor pleegouders van belang dat pleegzorgwerkers alert zijn op het vergrote risico van een breakdown bij kinderen met een bovengemiddelde zorgvraag en een geschiedenis van eerdere breakdowns (Strijker et al., 2008). Door de risicofactoren te monitoren kunnen pleegzorgbegeleiders op tijd interveniëren en preventieve ondersteuning bieden aan pleegouders of pleegkinderen (Goemans et al., 2016; Konijn et al., 2020).

Interventies voor pleegouders gericht op het vergroten van kennis over de invloed van trauma op kinderen alsmede gerichte ouderschapsvaardigheden en aandacht voor de pleegouder-pleegkind relatie kunnen bijdragen in het voorkomen van een breakdown bij kinderen met een bovengemiddelde zorgvraag (Konijn et al., 2020). In de richtlijnen jeugdhulp staan een aantal effectieve interventies beschreven specifiek gericht op het begeleiden van pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag (De Baat et al., 2015). Voor kinderen met gedragsproblematiek worden de volgende interventies genoemd: Incredible Years, Parent Child Interaction Therapy, Parent Management Training Oregon. Voor kinderen met hechtingsproblematiek worden de volgende interventies genoemd: Pleegouder-Pleegkind Interventie, Video Feedback Intervention to Promote Positive Parenting en Sensitive Discipline in Foster Care (VIPP-FC) en de Basic Trust Methode. Konijn et al. (2020) beschrijven de VIPP-FC en Therapeutic of Treatment Foster Care (TFC) als interventie met goede resultaten voor kinderen met hechtingsproblematiek. Een interventie voor kinderen met trauma is ‘Zorgen voor getraumatiseerde kinderen’. Daarnaast zijn er nog een aantal andere interventies die niet meer in de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn opgenomen maar nog wel in de praktijk worden gebruikt of worden onderzocht (De Baat et al., 2015).

Ondanks de mogelijkheid om interventies in te zetten zijn bestaande interventies voor kinderen met een bovengemiddelde zorgvraag onvoldoende toereikend. Pleegouders hebben meer nodig om ondersteuning te bieden die nodig is voor continuïteit en stabiliteit. De kinderen lijken nabijheid van een pleegouder te missen pleegouders geven aan meer ondersteuning nodig te hebben.

In Nederland worden verschillende mogelijkheden onderzocht om de gaten van de ondersteuning te vullen. In 2022 en 2023 is er een eerste ‘Mockingbird’ familie opgericht. Een Mockingbird familie bestaat uit een ervaren (voormalig) pleeggezin die het centrale punt vormt voor een aantal andere pleeggezinnen in de buurt. Er zijn maandelijkse bijeenkomsten en het centrale gezin is een plek waar pleegkinderen gepland en ongepland kunnen logeren. Het doel van deze werkwijze is om onderlinge relaties tussen pleegouders en het omliggende systeem (pleegkinderen, eigen kinderen, biologische ouders) te versterken en zo pleegouders te ondersteunen (Van Bommel et al., 2024).

Een ander voorbeeld om de gaten van de ondersteuning te vullen is een project bij Yorneo. Yorneo is één van de hulpverleningsorganisaties in Nederland die pleegzorg biedt. Yorneo is een project gestart waarin ingezet wordt op het bieden van meer nabijheid van een van de pleegouders aan het pleegkind. In dit project krijgt een van de pleegouders een Persoon Gebonden Budget (PGB) om fysiek en emotioneel optimaal beschikbaar te zijn voor het bieden van zorg, opvoeding en dagelijkse begeleiding aan het pleegkind. Daarnaast wordt een actief zorgteam geformeerd rondom het kind, bestaande uit pleegouders, biologische ouders, Yorneo Pleegzorg en de gemeente (Yorneo, 2023).

Naast dit project heeft Yorneo behoefte aan andere kennis over alternatieve methoden ter ondersteuning van pleegouders die een pleegkind opvoeden met een bovengemiddelde zorgvraag. Yorneo mist zicht op ondersteuningsmogelijkheden welke bijdragen aan nabijheid van pleegouders voor deze kinderen. Kennis over alternatieve methoden biedt meer mogelijkheden om een passend aanbod voor pleegouders te creëren en de pleegouders daarmee te ondersteunen en continuïteit van pleegzorgplaatsingen te bevorderen. Dit onderzoek zal zich daarom richten op de vraag: ‘Wat is beschikbaar om pleegouders te ondersteunen bij pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag?’ De sub vragen die bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag zijn:

1. Welke interventies zijn beschikbaar ter ondersteuning van pleegouders van pleegkinderen met bovengemiddelde zorgvraag?
2. Wat zijn de gemeenschappelijke elementen van deze geboden interventies?
3. Welke werkzame elementen bevatten deze interventies?

Methode

Onderzoeksdesign

Om antwoord te geven op de vraag welke ondersteuningsmogelijkheden er zijn voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag is er onderzoek gedaan in twee delen. Het eerste deel bestond uit een systematische literatuurstudie. Een systematische literatuurstudie is een methode om literatuur overzichtelijk te analyseren (Flick, 2018). Met de literatuurstudie is getracht zicht te krijgen op de beschikbare interventies, de gemeenschappelijke elementen en mogelijk werkzame elementen. Het tweede deel bestond uit semigestructureerde interviews met experts op het gebied van pleegzorg. Er is gebruik gemaakt van experts werkzaam bij organisaties met expertise op het gebied van pleegzorg. De semigestructureerde interviews met experts zijn afgenomen om zicht te krijgen op eventueel aanvullende interventies en werkzame elementen die niet in de literatuur zijn gevonden (Flick, 2018). Huidig onderzoek is op 19 februari 2024 goedgekeurd door de ethische commissie van de faculteit gedrags- en maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen (PED-2324-S-0018).

Literatuurstudie

Procedure

Er is begonnen met een systematische literatuurstudie. Via de elektronische zoekmachine EBSCOhost zijn in de databases ERIC, PsychInfo en Medline artikelen gezocht. Met de zoektermen ‘foster care’ en ‘foster parents’ en ‘support’ of ‘breakdown’ of ‘placement instability’ of ‘placement stability’ zijn de databases doorzocht. In Bijlage 1 staat een overzicht van de gebruikte zoektermen. Vanwege de grote hoeveelheid artikelen is met de zoekmachines een kleinere selectie gemaakt door het toepassen van de inclusiecriteria: peer reviewed, volledig beschikbaar, Engelse of Nederlandse taal en geschreven tussen 2013 en 2024. Via Rayyan zijn de duplicaten verwijderd. Het resultaat waren 1344 artikelen die op basis van de titel zijn gescreend met de overige in- en exclusiecriteria. Het PRISMA model is gebruikt om de betrouwbaarheid en de transparantie van de literatuurstudie te verhogen (Page et al., 2021). Hiermee wordt het zoekproces inzichtelijk gemaakt en wordt weergegeven welke studies worden meegenomen en welke worden uitgesloten om de onderzoeksvragen te beantwoorden (Page et al., 2021).

In- en exclusiecriteria

In de literatuurstudie zijn een aantal inclusie- en exclusiecriteria gehanteerd. De inclusie- en exclusiecriteria zijn gericht op ondersteuning van pleegouders en pleegkinderen in het algemeen. Aanvullende ondersteuning, naast de basisondersteuning bij aanvang van het pleegouderschap, wordt ingezet wanneer er problemen zijn bij de plaatsing of het pleegkind extra ondersteuning behoeft waar pleegouders bij betrokken worden. Het is aannemelijk dat er sprake is van een bovengemiddelde zorgvraag bij behoefte aan aanvullende ondersteuning.

De gehanteerde inclusiecriteria zijn:

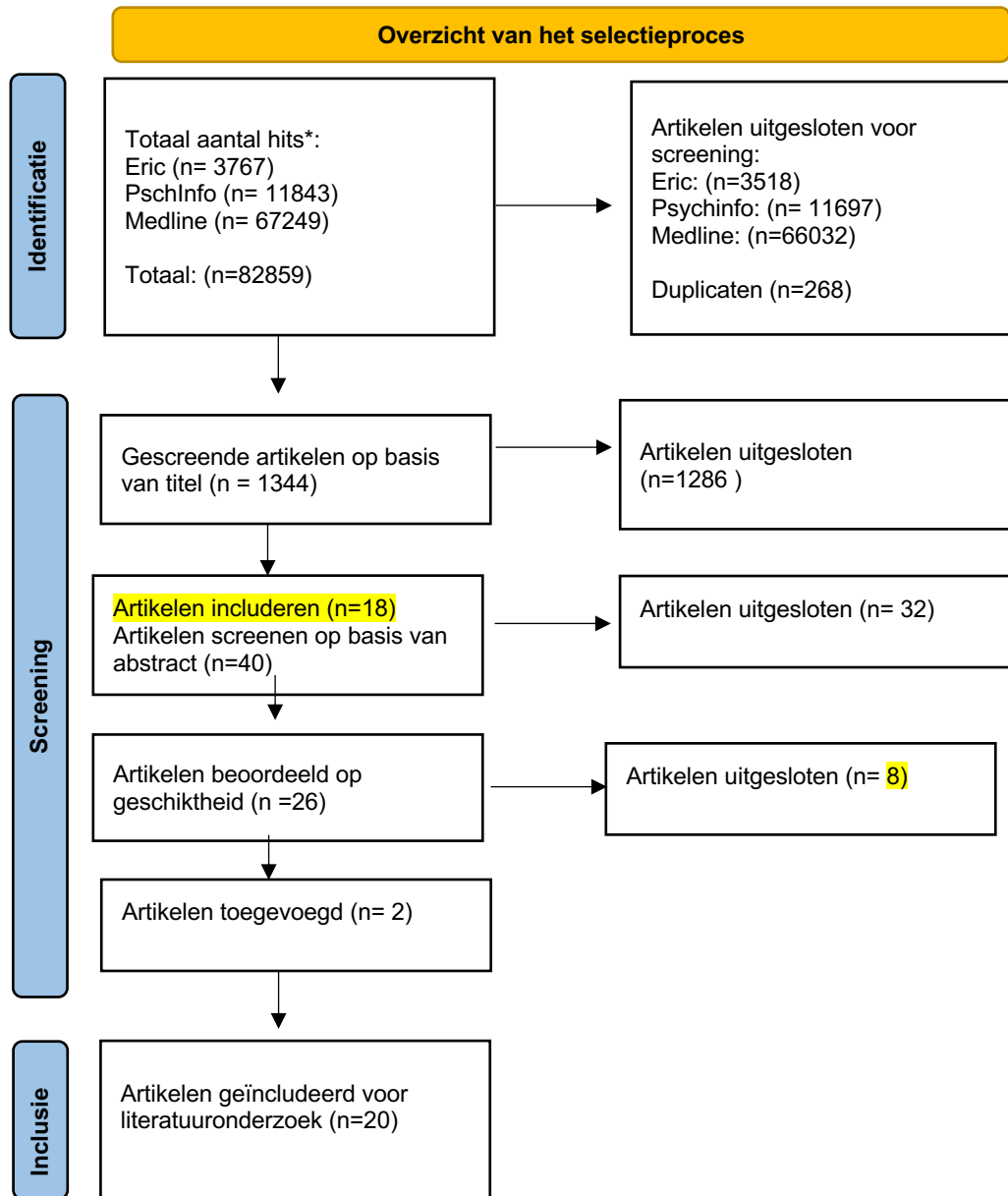
- Artikelen gericht op pleegzorg in de Westerse landen
- Artikelen gericht op ondersteuning van pleegouders
- Artikelen moeten peer-reviewed zijn
- Artikelen met de meest recente onderzoeken, hiervoor is de keus gemaakt om artikelen te selecteren van 2013-2024
- Artikelen in het Engels of Nederlands
- Artikelen moeten volledig beschikbaar zijn
- Artikelen gericht op de opvoedvariant binnen pleegzorg

De gehanteerde exclusiecriteria zijn:

- Artikelen gericht op crisisplaatsingen
- Artikelen die over pleegkinderen gaan met ernstige psychiatrische problematiek, een verstandelijke of ernstige lichamelijke beperking
- Artikelen die specifiek over de zeer jonge (0-3 jaar) kinderen gaan

Na de screening van de artikelen op basis van de titel, zijn 18 artikelen geselecteerd als geschikt en 40 artikelen geselecteerd als mogelijk geschikt. Bij de 40 artikelen zijn de samenvattingen gelezen en op basis van de samenvattingen zijn nog 8 artikelen geselecteerd als geschikt. Tijdens het lezen van de artikelen blijken 8 artikelen alsnog niet geschikt. Deze artikelen gingen uiteindelijk niet over pleegkinderen of ondersteuning van pleegouders. Een van de artikelen was het protocol voor een onderzoek wat nog plaats moet vinden. Twee andere artikelen waren eveneens studieprotocollen, maar deze onderzoeken waren al wel (gedeeltelijk) uitgevoerd. Aan de hand van de titel van deze twee artikelen is gezocht naar een vervolgartikel waarin het uitgevoerde onderzoek, of een gedeelte van het uitgevoerde onderzoek, is beschreven. Deze twee artikelen hebben de eerste versie vervangen. Figuur 1 geeft de selectieprocedure schematisch weer volgende de PRISMA methode (Page et al., 2020).

Figuur 1

From: Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD, et al. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ* 2021;372:n71. doi: 10.1136/bmj.n71

Data- analyse

De literatuur is geanalyseerd via de stappen van Braun en Clarke (2006): (1) Vertrouwd raken met de literatuur, (2) initiële codes creëren, (3) thema's zoeken, (4) thema's herzien, (5) benoemen van thema's en (6) resultaten produceren. In stap 1 is de geselecteerde literatuur bestudeerd en beoordeeld op de kwaliteit door gebruik te maken van de *Critical Review-Form-Quantitative Studies* (Law et al., 1998). Van deze beoordeling is een tabel gemaakt van de

geïnccludeerde en uitgesloten artikelen (zie Bijlage 2. Overzicht geïnccludeerde artikelen). Vervolgens is voor het analyseren van de artikelen een checklist gemaakt. Hierbij is de doelgroep beschreven om te duiden in welk land het onderzoek heeft plaatsgevonden, uit hoeveel deelnemers het onderzoek bestond en op welke doelgroep het onderzoek was gericht. Tevens zijn specifieke eigenschappen van de doelgroep beschreven, zoals bijvoorbeeld de leeftijd van de pleegkinderen. Vervolgens is het doel van het onderzoek beschreven en welke interventies of ondersteuningsmogelijkheden zijn onderzocht. Deze keuze is gemaakt om te zoeken naar antwoorden voor sub vraag één. Voor de tweede sub vraag zijn de elementen beschreven van de ondersteuningsmogelijkheden of interventies die deel uit maken van de ondersteuningsmogelijkheden. Voor het zoeken naar antwoorden op de derde sub vraag is beschreven welke werkzame elementen zijn gevonden in het betreffende onderzoek. Bijlage 3 toont de gebruikte checklist. Voor ieder geïnccludeerd artikel is de checklist ingevuld.

Met de ingevulde checklist zijn er inductieve codes gehaald uit de literatuur. De codes zijn gebaseerd op de elementen van de interventies welke zijn onderzocht in de gebruikte literatuur. Deze codes zijn vervolgens in overkoepelende thema's ingedeeld. De volgende thema's zijn hierbij naar voren gekomen: 'de doelgroep', 'inhoudelijke elementen', 'proceselementen' en 'samenwerkingsrelaties'. Bij de doelgroep zijn de gezinssamenstelling en de problematiek van de pleegkinderen van belang. De inhoudelijke elementen zijn onder andere de ouderschapsvaardigheden, ouderlijke stress en de relatie tussen pleegkind en pleegouders. De proceselementen hebben betrekking op de voorbereiding, de toegang tot en beschikbaarheid van aanvullende interventies en ondersteuningsmogelijkheden. De samenwerkingsrelaties gaan onder andere over de samenwerking tussen pleegouders en pleegzorgbegeleiding, samenwerking met andere professionals en samenwerking met de biologische ouders (zie Bijlage 4. Codeboek). De thema's in combinatie met de ingevulde checklists zijn gebruikt voor het beschrijven van de resultaten.

Interviews

Onderzoekspopulatie en procedure

In overleg met de begeleidster van Yorneo zijn een aantal organisaties en experts gekozen om te benaderen voor de interviews. Hierbij is gekozen voor het benaderen van organisaties of professionals met expertise op het gebied van pleegzorg en ondersteuning van pleegouders. Er zijn een aantal personen persoonlijk aangeschreven met veel kennis en ervaring op het gebied

van pleegzorg. Tevens zijn een aantal overkoepelende organisaties aangeschreven welke landelijk actief zijn op het gebied van pleegzorg. De experts en organisaties zijn door de onderzoeker via email benaderd met de vraag om deel te nemen aan het interview. In een bijgevoegde informatiebrief is uitgelegd waar het onderzoek over gaat en op welke doelgroep het onderzoek is gericht. Er zijn vier professionals die positief gereageerd hebben en waarmee een interview is gehouden. Deze hebben een toestemmingsformulier ontvangen van de onderzoeker. Met het toestemmingsformulier wordt inzicht gegeven over de werkwijze en de rechten die verbonden zijn aan deelname van het onderzoek. Het toestemmingformulier is ondertekend geretourneerd, voorafgaand aan het interview. Aan de interviews hebben deelgenomen een gedragsdeskundige werkzaam in de pleegzorg, een beleidsmedewerker in een groot overkoepelend pleegzorgnetwerk, een directeur van een grote pleegzorgorganisatie en een medewerker van het project Mockingbird, werkzaam voor een groot overkoepelend pleegzorgnetwerk.

Meetinstrumenten

Voorafgaand aan de interviews is er een interview leidraad gemaakt. De thema's: 'doelgroep', 'inhoudelijke elementen', 'proceselementen' en 'samenwerkingsrelaties', welke geformuleerd zijn aan de hand van de literatuurstudie, vormen de basis van het interview leidraad (zie Bijlage 5. Interview leidraad). Het interview leidraad bestaat uit 3 delen. Het eerste deel bestaat uit het voorstellen van de onderzoeker en uitleg over het onderzoek en de doelgroep. In het tweede gedeelte zijn algemene vragen gesteld. Hiermee is beoogd de functie en ervaring van de geïnterviewde in beeld te krijgen. Het derde gedeelte bestaat uit specifieke vragen naar ervaringen met ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders uit de praktijk. Hiermee wordt de aanvullende kennis van de experts op het gebied van ondersteuningsmogelijkheden in beeld gebracht. De expertinterviews zijn semigestructureerd opgezet. Voorafgaand zijn een aantal open vragen vastgesteld waarbij van de volgorde afgeweken kan worden. Op deze manier kan worden doorgevraagd, daar waar het wenselijk is, om tot de juiste informatie te komen. Hiermee kan optimaal gebruik worden gemaakt van de uitvoerige kennis die de experts hebben over de doelgroep en de mogelijkheden welke in de praktijk worden toegepast (Flick, 2018).

Data-Analyse

Vanwege de haalbaarheid van het onderzoek is er gekozen om de interviews via Teams af te nemen en op te nemen. De data zijn getranscribeerd en vervolgens in het programma Atlas.Ti geplaatst. Deze data zijn opgeslagen in de beveiligde omgeving van de universiteit. Na het verwerken van de data zijn de opnames verwijderd.

Om de interviews te analyseren is, net als bij de literatuurstudie, gebruikt gemaakt van de stappen van de thematische analyse zoals beschreven door Braun & Clarke (2006). Voor de eerste stap zijn de interviews aandachtig doorgelezen. In stap 2 zijn de interviews in Atlas.Ti geplaatst en deductief gecodeerd aan de hand van het codeboek, gemaakt bij de literatuurstudie (zie Bijlage 4. Codeboek). Er is gebruikt gemaakt van het bestaande codeboek, omdat de data uit de interviews complementair is aan de data uit de literatuurstudie. De codes zijn inductief uitgebreid met data uit de interviews. Wanneer een code niet passend was bij een van de bestaande codes is er een nieuwe code toegevoegd. Vervolgens is kritisch bekeken of de toegevoegde codes passend waren bij de bestaande thema's. De toegevoegde codes zijn gebruikt voor het aanvullen van de resultaten.

Resultaten

In totaal zijn er 20 artikelen geïncludeerd en 4 expertinterviews gedaan om zicht te krijgen op de ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders met kinderen met een bovengemiddelde zorgvraag. Tijdens het bestuderen van de artikelen is een wijziging doorgevoerd in de subvragen. Om antwoord te geven op de hoofdvraag is er gezocht naar ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag. Het alleen zoeken naar interventies bleek te nauw en daarom is de zoektocht verbreed naar interventies en ondersteuningsmogelijkheden. Daarnaast is gekeken welke elementen daarvan deel uitmaken en wat de werkzame elementen van deze ondersteuningsmogelijkheden en interventies zijn. Per onderzoeksvraag zullen de resultaten worden weergegeven.

Beschikbare ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders van pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag

Alle pleegouders hebben recht op een reguliere vorm van pleegzorgbegeleiding, dit is echter in elk land anders geregeld. In België moeten pleegzorgorganisaties voorzien in een voorbereidende training en doorlopende ondersteuning, maar hebben zij veel vrijheid in de invulling van deze ondersteuning (Vanschoonlandt et al., 2013). In het Verenigd Koninkrijk wordt in formele ondersteuning voorzien door individuele sociale werkers. De invulling van de ondersteuning verschilt per regio (Midgley et al., 2021). In de Verenigde Staten varieert de voorbereiding en aanvullende ondersteuning per staat. De meeste staten hebben een minimum van 30 uur voorbereiding voorafgaand aan een plaatsing, sommige staten hebben echter een minimum van 4 uur voorbereiding. De verplichte aanvullende jaarlijkse training varieert van geen verplichting tot 20 uur aan training. Ook de inhoud van de training verschilt per staat (Greeno et al., 2015).

In Nederland zijn pleegzorgbegeleiders het vaste aanspreekpunt voor pleegouders. Zij zijn de spil in het organiseren van ondersteuning en aanvullende ondersteuning. Ze monitoren hoe het met het pleegkind en met de pleegouder gaat en spelen een belangrijke rol in de contacten tussen de biologische ouders, de kinderen en de pleegouders. Uit de interviews komt naar voren dat een pleegzorgbegeleider 30 uur per pleegkind per jaar heeft om ondersteuning te bieden. De pleegzorgbegeleider heeft ongeveer 1 keer per 4 tot 6 weken contact met het pleeggezin. Een van de experts verteld: *“Je kan je voorstellen dat er zeker bij nieuwe plaatsingen waar een gezin net start of waar een kind bijvoorbeeld in een perspectief onderzoek*

zit, of naar de naar puberteit gaat, dat er dan echt wel meer nodig is. En ook als er echt extra behandelingen nodig zijn. Maar dat er ook gezinnen zijn waar bijvoorbeeld die 30 uur dan best wel weer veel is. Dus dat middelt zich ergens dan wel weer uit. Dat betekent ook dat er soms, als je een divers genoeg pleegouderbestand hebt en dat je niet alleen maar complexe casuïstiek in je caseload hebt, je soms ook een gezin net iets meer begeleiding kan bieden vanuit de basis.”

Uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat naast reguliere ondersteuning ook aanvullende ondersteuningsmogelijkheden zijn. Ten eerste is er de mogelijkheid om aanvullende interventies in te zetten gericht op gedragsproblematiek van het kind, zoals hechtingsproblematiek, loyaliteitsproblemen of trauma gerelateerde problematiek. Voorbeelden van interventies bij hechtingsproblematiek zijn Basic Trust en Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting en Sensitive Discipline in Foster Care (VIPP-FC) (Konijn et al., 2020). Een voorbeeld van een interventie bij trauma gerelateerde problematiek is ‘Trauma-focused Cognitive Behavioral Therapy’ (Dorsey et al., 2014). Het verminderen van gedragsproblematiek heeft, naast de ondersteuning van pleegkinderen om met hun emoties te leren omgaan of trauma te verwerken, als doel om de stress die pleegouders ervaren van het gedrag van hun pleegkind te verminderen (Cooley et al., 2015; Greeno et al., 2015; Price et al., 2014; Vanschoonlandt et al., 2013; Hiller et al., 2020).

Ten tweede kunnen er interventies ingezet worden ten behoeve van het verbeteren van ouderschapsconstructen, zoals sensitiviteit, disciplineren, kennis en houding en het toepassen van ouderlijk toezicht. Het doel van deze interventies is om de ouderschapsvaardigheden van pleegouders te verbeteren. Hiermee krijgen pleegouders handvatten in het omgaan met gedragsproblematiek van hun pleegkinderen en wordt er gestreefd naar het verbeteren van de relatie tussen pleegouder en pleegkind (Schoemaker et al., 2019; Cooley et al., 2021; Cooley et al., 2015; Greeno et al., 2015; Price et al., 2014; Cooley et al., 2018; Vanschoonlandt et al., 2013; Dorsey et al., 2014; Begum et al., 2020; Konijn et al., 2020; York & Jones, 2017; Goemans et al., 2016; Vanderfaeillie et al., 2015; Hiller et al., 2020; Schoemaker et al., 2020; Midgley et al., 2021; Chodura et al., 2021; Salas et al., 2014). Voorbeelden hiervan zijn de KEEP interventie of Multidimensional Foster Care (Cooley et al., 2021).

Een derde ondersteuningsmogelijkheid voor pleegouders zijn interventies ten behoeve van het vergroten van het zelfvertrouwen en de zelfeffectiviteit. De focus hierbij ligt op het emotionele welzijn van pleegouders en aandacht voor hun ervaringen. Zelfeffectiviteit is de individuele overtuiging van het zelf kunnen volbrengen van een taak (Begum et al., 2020). Doel van deze interventies is het verminderen van ouderlijke stress en het bevorderen van nieuwsgierigheid naar het emotionele welzijn van het kind. Voorbeelden hiervan zijn Reflective

Foster Program (RFP) en Attachment Centred Parenting (ACP) (Midgley et al, 2021; Vanschoonlandt et al., 2013; Begum et al., 2020).

Ten vierde kunnen pleegouders ondersteunt worden bij het opbouwen van een informeel netwerk. Pleegzorgbegeleiders zijn, naast voor het faciliteren van aanvullende ondersteuning, het borgen van een goede communicatie tussen aanvullende hulp en pleegouders, het monitoren van het welzijn van pleegkind en pleegouder, tevens van belang in het faciliteren en ontwikkelen van een informeel netwerk (Cooley et al., 2018). De pleegzorgbegeleider kan ondersteunen bij het ontwikkelen van een sociaal netwerk en bij het faciliteren van ondersteuningsgroepen van medepleegouders (York & Jones, 2017). In het interview met een expert welke betrokken is bij de Mockingbird constellatie komt naar voren: *“Mockingbird is een informeel steunend netwerk creëren. Centraal daarin staat inderdaad het hub home pleeggezin. Zij zijn echt spin in het web. Dat doen ze door minimaal maandelijks een bijeenkomst te organiseren voor de hele groep met pleegouders en door te investeren in de relatie. Ook door met de kinderen en de individuele gezinnen te kijken naar wat voor ondersteuningsbehoeftes hebben die gezinnen nou? Dat varieert tussen de vraag of je mijn pleegkind kan helpen met huiswerk, tot de vraag of mijn pleegkind een paar nachtjes mag logeren, want ik zit tot hier... Dus die rol van hub home, dat is wel echt uniek. Dat je daarmee dus eigenlijk al steun biedt aan pleegouders. In de omgeving en daarnaast zie je dat door de relaties die ontstaan, dat die pleegouders onderling elkaar eigenlijk ook gaan steunen.”*

Uit de interviews komt naar voren dat bij behoefte aan extra ondersteuning vaak systemisch wordt gekeken naar wat er nodig is. Soms wordt hierbij een systeemtherapeut ingezet. Een van de experts geeft aan: *“Nou ja, bij aanvullende interventies is het natuurlijk een belangrijke stap om te kijken van: “Hé, heeft het kind bijvoorbeeld iets extra's nodig of hebben ook de ouders iets extra's nodig?” En ik vind het altijd belangrijk dat niet alleen wordt gekeken naar pleegouders, maar eigenlijk het naar het hele pleeggezin. Ook de eigen kinderen van pleegouders zijn vaak onderdeel van het systeem en zij worden wel eens vergeten als groep die ook best wel last kan hebben van het feit dat er een pleegkind in hun huis is.”*

Gemeenschappelijke elementen van de ondersteuningsmogelijkheden

Uit de literatuur komen een aantal gemeenschappelijke elementen naar voren die onderdeel uitmaken van de ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders. Allereerst is in alle interventies aandacht voor gedragsproblematiek van de pleegkinderen. De bovengemiddelde zorgvraag van pleegkinderen gaat vaak samen met extra benodigde ondersteuning voor pleegouders. Pleegouders geven aan ondersteuning te willen omtrent het dagelijkse gedrag van

hun pleegkind (Vanschoonlandt et al., 2013). Uit de literatuur blijkt dat het omgaan met gedragsproblematiek vaak wordt geassocieerd met ouderlijke stress. Ouderlijke stress heeft een negatieve invloed op de ontwikkeling van kinderen. Pleegouders worden minder consequent en vervallen in negatief disciplineren wanneer er sprake is van externaliserend probleemgedrag (Schoemaker et al., 2020; Salas et al., 2014). Pleegouders wordt ondersteuning geboden in het leren van ouderschapsvaardigheden, welke zij kunnen toepassen bij externaliserend gedragsproblematiek (Cooley et al., 2015; Greeno et al., 2015; Price et al., 2014; Vanschoonlandt et al., 2013; Hiller et al., 2020).

Ten tweede is in bijna alle interventies aandacht voor psycho-educatie voor pleegouders gericht op de specifieke situatie van het pleegkind en dit pleeggezin. Psycho-educatie helpt pleegouders bij het kijken naar en begrijpen van de problematiek van dit kind (Greeno et al., 2015). Psycho-educatie begint bij de basisondersteuning en in alle aanvullende interventies wordt aandacht besteed aan kennis over de problematiek, de betekenis en herkomst van gedrag.

Ten derde is een gemeenschappelijk element de aandacht voor ouderschapsvaardigheden. Uit de literatuur blijkt dat het vergroten van ouderlijk toezicht op tijd, activiteiten en gedrag van pleegkinderen wordt geassocieerd met een warmere band en met een veiligere hechting met pleegouders. Met name wanneer er een open dialoog is tussen pleegouders en pleegkinderen. Ouderlijk toezicht kan een factor zijn in het gevoel van nabijheid van pleegouders voor pleegkinderen (Cooley et al., 2021; Price et al., 2014). Tevens worden pleegouders ondersteunt bij het aanleren van vaardigheden; het gebruik maken van beloningssystemen en positief aanmoedigen van gewenst gedrag, het sensitief stellen van grenzen en het vermijden van een machtsstrijd (Greeno et al., 2015; Price et al., 2014; Vanschoonlandt et al., 2013; Konijn et al., 2020; Schoemaker et al., 2020).

Het vierde gemeenschappelijke element is de samenwerking met de formele ondersteuning. Uit de literatuur blijkt dat zowel de samenwerking met de pleegzorgbegeleider, als de samenwerking met de verschillende organisaties waar pleegouders mee te maken hebben, aandacht behoeft. Een goede samenwerkingsrelatie en communicatie met de pleegzorgbegeleider is ondersteunend voor het pleegouderschap. Minder ervaren pleegouders of meer gedragsproblemen bij het pleegkind vergroot de behoefte aan ondersteuningsvragen (Cooley et al., 2018, Vanschoonlandt et al., 2013, Barnett et al., 2017). Zowel bij de pleegzorgbegeleiding, als in de samenwerking met andere organisaties, geven pleegouders aan dat er sprake is van weinig continuïteit van zorg. Daarnaast ervaren zij problemen met de beschikbaarheid en het tijdspad van aanvullende interventies (Larsen et al., 2020).

Een vijfde gemeenschappelijk element welke terugkomt in de literatuur, is het besteden

van aandacht aan het informele netwerk. Dit is belangrijk, omdat sociale steun van familie, vrienden of andere pleegouders wordt gezien als een beschermde factor voor pleegouders. Wanneer formele steun niet beschikbaar is wenden veel ouders zich tot familie of vrienden. Ook contact met andere pleegouders wordt gewaardeerd door pleegouders. (Cooley et al., 2015; Cooley et al., 2018; Barnett et al., 2017; York & Jones, 2017; Hiller et al., 2020; Midgley et al., 2021).

Een laatste gemeenschappelijk element uit zowel de literatuur als de interviews is het belang van het monitoren door de pleezorgbegeleiding van het welzijn van het pleeggezin. Dit is van belang om het sociaal emotioneel functioneren van pleegkinderen en pleegouders te monitoren. Hiermee kan preventieve ondersteuning bij problemen in de ontwikkeling of in de relatie tussen pleegouder en pleegkind worden geboden en dit is van belang om stabiliteit te borgen (Goemans et al., 2016; Konijn et al., 2020; York & Jones, 2017). Een van de experts verteld: *“Dus wij denken eigenlijk altijd bij de pleezorg in lange lijnen en behandelaren denken (even gechargeerd) meer in kortere termijnen. Dus een behandeling van 3 jaar is niet heel gebruikelijk. Met een behandeling heb je een bepaalde vraag en heb je een doel. Je zet een plan uit en je evalueert en wij van de pleezorg proberen dan de lange lijn in de jaren vast te houden.”*

Werkzame elementen van de ondersteuningsmogelijkheden

Uit de literatuur en de interviews zijn een aantal werkzame elementen gedistilleerd. Ten eerste blijkt psycho-educatie helpend voor pleegouders. Het is van belang om te begrijpen waar het gedrag van hun pleegkinderen vandaan komt (Schoemaker et al., 2019; Cooley et al., 2015). Het vergroten van kennis over gedragsproblematiek samen met het aanleren van vaardigheden om hier mee om te gaan leidt tot minder gedragsproblematiek (Greeno et al., 2015).

Een tweede werkzaam element dat wordt beschreven in de literatuur is het ondersteunen van pleegouders bij het aanleren van ouderschapsvaardigheden. Schoemaker et al. (2019) schrijven dat het verbeteren van sensitief gedrag en sensitieve disciplineren van ouders mogelijk een verbetering van veilige hechting, stress regulatie en stabiliteit van de plaatsing van het pleegkind biedt. Wanneer pleegouders het pleegkind kunnen zien als een individu met eigen gevoelens, emoties, gedachten, wensen en verlangens is dit cruciaal voor een positieve emotionele ontwikkeling van het kind (Konijn et al., 2020). Cooley et al. (2021) schrijven dat het uitoefenen van ouderlijk toezicht op activiteiten en gedrag van pleegkinderen een positief effect heeft op minder probleemgedrag van de kinderen en dat ouderlijk toezicht de relatie tussen pleegouder en pleegkind verbetert.

Een derde werkzaam element blijkt de ondersteuning die geboden wordt in het omgaan met gedragsproblematiek. Elementen van de ondersteuning bij het omgaan met probleemgedrag zijn ook het verbeteren van ouderschapsvaardigheden en psycho-educatie. Naast het vergroten van de kennis over het gedrag van het pleegkind hebben consequent handelen en positief stimuleren van gewenst gedrag positieve effecten op gedragsproblematiek (Schoemaker et al., 2019).

Ten vierde blijkt een werkzaam element een goede samenwerking met de formele ondersteuning te zijn. Pleegouders voelen zich gesteund wanneer er sprake is van goede communicatie tussen de pleegouders, pleegzorgbegeleiding en overige betrokken instanties. Pleegouders willen betrokken worden in beslissingen over het kind, maar willen ook betrokken worden bij de interventies voor het pleegkind, zoals trauma therapie of gedragstherapie (Barnett et al., 2017; Cooley et al., 2015; Dorsey et al., 2014; Hiller et al., 2020). York en Jones (2017) schrijven dat de relatie tussen de professional en de pleegouder een grote impact heeft op het welzijn van pleegouders. Ouders hebben behoefte aan een vast aanspreekpunt waarnaar zij zich kunnen wenden voor ondersteuning en waar sprake is van samenwerking in de vorm van een partnerschap.

Een vijfde werkzaam element blijkt erkenning te zijn van de expertise van pleegouders. Dit blijkt tevens een element te zijn voor een goede samenwerking met de formele instanties. Pleegouders ervaren het als steunend wanneer er aandacht is voor gedragsproblematiek van het kind, waarbij de pleegouders worden gezien als experts van, het gedrag van het pleegkind (Cooley et al., 2015). Pleegouders geven aan waardering en erkenning van professionals om hen heen belangrijk te vinden, maar hebben niet altijd het gevoel dat er naar hen wordt geluisterd (Barnett et al., 2017; Vanderfaeillie et al., 2015; York & Jones, 2017). Erkenning dat pleegouders experts zijn op het gebied van de behoeften van hun pleegkind is van groot belang voor voldoening, gevoel van waarde en zelfvertrouwen (Vanderfaeillie et al., 2015; Begum et al., 2020).

Een zesde werkzaam element welke in de literatuur wordt beschreven is ondersteuning in het reflecteren en opbouwen van hun zelfvertrouwen. Het reflecteren op hun rol als pleegouders, op de relatie met de pleegkinderen en op de respons van pleegkinderen op hun zorg, geeft pleegouders de mogelijkheid om op andere manieren naar hun pleegkind te kijken. Daarnaast vergroot het hun zelfvertrouwen en verbetert het de zelfeffectiviteit van pleegouders. Het reflecteren geeft meer kalmte en begrip voor het gedrag van het pleegkind. Pleegouders geven aan het belang te zien van de focus op hun eigen welzijn. Zij voelen zich hierdoor gesterkt in hun rol als pleegouder en dit stelt ze beter in staat geleerde vaardigheden toe te passen

(Begum et al., 2020; Midgley et al., 2021).

Een laatste element dat werkzaam blijkt te zijn is contact met het informele netwerk. Het informele netwerk biedt een veilige ruimte voor frustraties, zorgen en emotionele ondersteuning. Met name contacten met andere pleegouders, meer dan met familie en vrienden, zijn van belang voor het gevoel van ondersteuning vanwege het wederzijds begrip over de situatie en de moeilijkheden die men tegenkomt (York & Jones, 2017; Barnett et al., 2017). Vanuit andere pleegouders krijgen pleegouders tips over het inzetten van hulp, wanneer dit via de formele weg niet lukt en in het begrijpen van het gedrag van hun pleegkind (Hiller et al., 2020). Zeker wanneer sprake is van een bovengemiddelde zorgvraag, is gestructureerde en georganiseerde informele ondersteuning van belang voor pleegouders (Cooley et al., 2018). Cooley et al. (2018) beschrijven dat sociale steun een belangrijke voorspeller is van het vertrouwen en voldoening van pleegouders en dat het een belangrijke buffer is tussen de uitdagingen van het pleegouderschap en gedragsproblematiek. De expert werkzaam voor het Mockingbird project verteld: *“Omdat ze het met elkaar oplossen. Er zit een pleegmoeder tussen die zegt: “Ik denk niet dat ik het volgehouden had zonder de constellatie.” Een andere alleenstaande pleegmoeder heeft het aangedurfd om een broertje er ook bij te nemen. Ze zegt: “Dat had ik nooit gedaan zonder die cirkel van ondersteuning.”*

Aanvullende inzichten van de experts

Naast de gemeenschappelijke werkzame elementen die uit de literatuur zijn gehaald zijn er vanuit de interviews nog een aantal aanvullende inzichten gegeven. Alle experts geven het belang van het systemisch benaderen van de behoefte aan extra ondersteuning. Ze geven aan dat er niet alleen aandacht moet zijn voor gedragsproblematiek van het pleegkind, maar dat het voor de ondersteuning van pleegouders ook van belang is dat er systemisch wordt gekeken en dat er een gelaagdheid zit in de problematiek. Waarbij ook aandacht voor de eigen kinderen wordt genoemd en de relatie met de biologische ouders. Een van de experts geeft aan dat de samenwerking met de biologische ouders essentieel is voor het pleegkind, maar ook helpend kan zijn voor pleegouders, hoewel dit soms ook erg ingewikkeld voor pleegouders kan zijn. Deze expert verteld: *“Dan investeren we heel veel in de alliantie tussen die ouders, die de keuzes soms noodgedwongen moeten maken, en die pleegouder. Naarmate die alliantie beter is, kun je gewoon meer aan qua ingewikkeldheid van je kind. Op het moment dat die alliantie slecht is of zelfs contraproductief, dan wordt de ingewikkeldheid van het kind zo'n vijf keer zo zwaar.”* De experts geven allen aan dat ondersteuning aan pleeggezinnen een vorm van maatwerk is, waarbij hun hele systeem moet worden meegenomen.

Een expert verteld dat de ondersteuning van pleegouders niet los gezien kan worden van de vraag wat het voor kinderen betekent om in een pleeggezin te wonen. Voor effectieve ondersteuning van pleegouders zijn drie thema's volgens deze persoon van belang: de loyaliteit van een pleegkind naar de eigen ouders, de rugzak van een pleegkind en de effecten van de aanwezigheid van een pleegkind op de biologische kinderen in een pleeggezin: *“Maar loyaliteit is wat ons betreft, als we kijken naar de ontwikkeling van kinderen, zo groot. Een kernthema, groter dan hechting.”* Over eigen kinderen zegt deze expert: *“Maar toch blijkt uiteindelijk die kwetsbaarheid van die eigen kinderen dominantere dan de zwaarte van de problematiek van het pleegkind. Pleegouders hebben het over de problematiek van het pleegkind en de complexiteit daarvan. En dat effect van die problematiek en die complexiteit op hun eigen kind. Daar moeten we echt op doorvragen. En pas op het moment dat we het echt vastpakken, dan blijkt dat eigenlijk het dominantere thema te zijn. Of eigenlijk wordt dan gezegd: “Ja, als mijn eigen dochter er niet zo last van had. Dan hadden wij waarschijnlijk ook wel gered.””*

Daarnaast geven de experts aan dat goede timing ook van groot belang is voor ondersteuning. Voor pleegzorgbegeleiders is het van belang om niet te vroeg aanvullende ondersteuning in te zetten, maar zij moeten ook vooruit kunnen kijken en ondersteuning bieden voordat het te laat is. Een van de experts zegt: *“Want als je te vroeg bent, dan komt een behandelaar: “Ja, ze hebben eigenlijk helemaal geen hulpvraag. Het gaat eigenlijk allemaal wel goed.” En als je te laat bent, zegt het pleeggezin: “Wij zitten al helemaal er doorheen. Dit kan er echt allemaal niet meer bij.” Het is heel erg aftastend van waar en wanneer en dat is best lastig. En als wij dan allemaal er klaar voor zijn, dat we denken: “Ja, nu is iedereen ermee akkoord. Dit is goed om in te zetten.” Ja, dan wil je het eigenlijk ook meteen, dus dan is het weer ingewikkeld dat soms het systeem wat we met zijn allen hebben in Nederland soms vertraagt.”*

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om antwoord te vinden op de vraag welke ondersteuningsmogelijkheden er zijn voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag. Uit de literatuurstudie en de gehouden interviews zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden gevonden. Deze mogelijkheden hebben een aantal gemeenschappelijke elementen en een aantal werkzame elementen. Uit de interviews is gebleken dat de experts vergelijkbare ondersteuningsmogelijkheden kennen en gebruiken, maar dat er ook een andere focus is ten opzichte van de bestudeerde literatuur.

De ondersteuning van pleegouders begint in de basisbegeleiding door de pleegzorgorganisaties. Dit betreft ondersteuning voor alle pleeggezinnen en is niet specifiek gericht op ondersteuning van pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag. Zoals te verwachten is deze basisbegeleiding verschillend georganiseerd in verschillende landen. Uit onderzoek in Vlaanderen komt naar voren dat pleegouders daar over het algemeen erg tevreden zijn over de basisbegeleiding vanuit de pleegzorgorganisatie (Vanderfaellie et al., 2015). In België worden kinderen met ernstige gedragsproblematiek niet in een pleeggezin geplaatst, maar in een gezinshuis. Mogelijk dat de ernst van de problematiek waar pleegouders mee te maken hebben van invloed is op perceptie van de ontvangen steun vanuit de pleegzorg organisatie. Ook binnen de landen zelf zijn verschillen tussen staten of gebieden in de organisatie van de basisbegeleiding. In Nederland hebben pleegzorgorganisaties vrijheid om de basisbegeleiding op eigen wijze in te vullen. Er bestaan wel overkoepelende organisaties waarbij kennis wordt uitgewisseld en een platform bestaat voor pleegouders. Het belang van de samenwerking met de pleegzorgbegeleiding is een overeenkomstig en werkzaam element, welke zowel in de literatuur als bij de experts wordt aangehaald. Wanneer de samenwerking en de kwaliteit van de pleegzorgbegeleiding goed is, voelen pleegouders zich gesteund. Een groot probleem is echter het verloop en de beschikbaarheid van pleegzorgbegeleiders.

Een belangrijk onderdeel van pleegzorgbegeleiding is het monitoren van het emotionele welzijn van het pleegkind en van het pleeggezin. Door goed te monitoren kan worden ingeschat of er sprake is van een bovengemiddelde zorgvraag en kan daarop worden geanticipeerd. Dit element komt terug in de literatuur en in de interviews. Het is van belang om risicofactoren bij het pleegkind of in het pleeggezin te monitoren om op tijd te kunnen interveniëren (Konijn et al., 2020; Larsen et al., 2020). Voor een goede ondersteuning van pleegouders is het van belang voor pleegzorgwerkers om niet te vroeg en ook niet te laat te zijn met adviezen of het

organiseren van aanvullende interventies. Daarnaast moeten de pleegzorgmedewerkers de lange lijn in de gaten houden. Interventies zijn voor een bepaalde tijd en de pleegzorgbegeleider heeft als taak om de effecten van de interventies te blijven volgen en, indien nodig, aanvullend te interveniëren. Met name in de interviews met de experts wordt het belang van een goede timing door de pleegzorgbegeleiders benadrukt.

Ook het geven van psycho-educatie is een terugkerend werkzaam element in de ondersteuning van pleegouders. Ook dit element komt zowel terug in de literatuur als in de interviews. In de literatuur wordt voornamelijk gesproken over de inhoud van de psycho-educatie. Pleegouders hebben behoefte aan de kennis die zij nodig hebben om het gedrag van hun pleegkind te kunnen begrijpen (Schoemaker et al., 2019; Greeno et al., 2015). Pleegouders geven aan beter voorbereid te willen worden op wat ze te wachten staan en hebben behoefte aan kennis over de geschiedenis van het pleegkind (Larsen et al., 2020). De experts geven daarnaast aan dat ook bij het geven van psycho-educatie timing essentieel is. Het echt kunnen gebruiken van kennis is pas mogelijk wanneer je ervaart wat het betekent. Voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag lijkt het van belang om psycho-educatie te geven wanneer gedrag of de ontwikkeling van het pleegkind hierom vraagt. Pleegouders kunnen de opgedane kennis gebruiken in het begeleiden van hun pleegkind.

Er is veel onderzoek gedaan naar ondersteuning in de omgang met gedragsproblematiek en de aandacht voor ouderschapsvaardigheden. Er staan verschillende interventies geregistreerd in de richtlijnen jeugdhulp (De Baat et al., 2015), waarbij de nadruk ligt op interventies bij probleemgedrag en interventies ten behoeve van het verbeteren van ouderschapsvaardigheden. Er is veel aandacht voor gehechtheidsproblematiek en ondersteuning in de relatie tussen pleegouder en pleegkind. Eén van de experts geeft aan dat de loyaliteit van het pleegkind mogelijk een groter thema is dan gehechtheid. Echter geven Van Den Bergh et al. (2011) aan dat gehechtheid een noodzakelijke voorwaarde is voor een kind om zich adequaat te kunnen ontwikkelen. Zij schrijven dat het begrip ‘loyaliteit’ onduidelijk is en geen voorwaarde is voor een adequate ontwikkeling. Meer onderzoek naar loyaliteit en impact op het gedrag van pleegkinderen lijkt noodzakelijk.

Naast deze interventies komen uit de literatuur een aantal interventies die specifiek aandacht besteden aan het welzijn van pleegouders. Het zorgen voor het eigen welzijn, aandacht geven aan de ervaringen die pleegouders opdoen, het reflecteren op de eigen situatie en op het gedrag van het pleegkind en de respons die het pleegkind geeft op de zorg, helpt pleegouders om zich kalmer te voelen. Het geloof in zelfeffectiviteit wordt vergroot, waardoor het zelfvertrouwen groeit. Dit heeft mogelijk weer een positief effect op de relatie tussen pleegkind

en pleegouder en het emotionele welzijn van het pleegkind (Begum et al., 2020; Midgley et al., 2021). Mogelijk zijn deze interventies van belang voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag omdat deze kinderen meer van pleegouders vragen dan pleegkinderen met een gemiddelde zorgvraag. Deze interventies worden in twee artikelen beschreven, beide uitgevoerd in het Verenigd Koninkrijk waarbij een kleine steekproef is gehouden. Uitgebreider onderzoek naar de effectiviteit hiervan met een grotere steekproef is nodig om wat te kunnen zeggen over het belang hiervan voor pleegouders. In de interviews met experts werden deze interventies niet genoemd.

Vanuit de literatuur en ook vanuit de interviews is er consensus over het belang van het informele netwerk. Pleegouders kunnen zich wenden tot hun sociale netwerk als formele netwerk niet beschikbaar is (Cooley et al., 2018). Contact met andere pleegouders lijkt daarbij van grotere waarde voor pleegouders dan contact met familie en vrienden. De experts benoemen allen het belang van informele steun, maar met name de expert van het project Mockingbird benadrukt het belang van de informele steun. Mockingbird biedt pleegouders de mogelijkheid een ‘extended family’ op te bouwen, waarin zij steun vinden en zich begrepen voelen (Van Bommel et al., 2024). Het project Mockingbird kijkt vanuit een ‘Theory of Change’ naar verwachte uitkomsten, waarbij wordt verwacht dat de werkwijze een vermindering van stress bij pleegouders oplevert en de relatie tussen pleegouders en pleegkinderen verbeterd. De werkwijze moet een groter gevoel van ‘Sense of Community’ bieden tussen pleegouders, pleegkinderen en biologische kinderen. Tevens zou het een groter gevoel van binding moeten bieden onder pleegkinderen en een groter netwerk om op terug te vallen creëren voor pleegouders en pleegkinderen om op terug te vallen. Daarnaast wordt er met deze werkwijze gestreefd naar het verbeteren van ouderschapsvaardigheden en meer stabiliteit in de plaatsingen (Van Bommel et al., 2024). Verder onderzoek zal moeten aantonen of deze werkwijze ook daadwerkelijk de beoogde resultaten zal opleveren. Mogelijk heeft deze werkwijze ook effecten op het beroep wat pleegouders doen op de formele ondersteuning. Ook hiervoor zal meer onderzoek moeten worden gedaan.

Ten slotte benadrukken alle experts de relevantie van het benaderen van ondersteuningsbehoeften vanuit een systemisch perspectief. Uit de literatuur kunnen wel systemische aspecten worden gedistilleerd, maar deze zijn bijna allemaal gericht op de relatie pleegouder en pleegkind en het formele netwerk om de plaatsing heen. In het artikel van Cooley et al. (2015) wordt bijvoorbeeld wel beschreven dat systemische interventies, zoals familie-therapie, potentieel effectieve interventies kunnen zijn voor pleeggezinnen. Hierbij moet aandacht besteed worden aan ieder lid van het pleeggezin. In het artikel worden alleen

pleegouders en pleegkinderen expliciet genoemd. Uit de interviews komt naar voren dat ook de biologische ouders en de biologische kinderen een prominente rol spelen wanneer het gaat om de problematiek die speelt en de ondersteuningsbehoefte die pleegouders hebben. In slechts één artikel wordt door pleegouders de behoefte aan ondersteuning in het contact met de biologische ouders genoemd (Vanderfaellie et al., 2015). Goemans et al. (2016) beschrijven echter dat de mogelijke terugkeer naar de biologische ouders en de aanwezigheid van biologische kinderen in het pleeggezin een negatief effect hebben op pro-sociaal gedrag van pleegkinderen. Het ondersteunen van pleegouders, waarbij er zicht wordt gehouden op het hele systeem, lijkt van groot belang te zijn. Hierbij is maatwerk en continuïteit van zorg essentieel.

Sterktes en beperkingen van het onderzoek

Het uitgevoerde onderzoek heeft een aantal sterke punten. Ten eerste is er een literatuurstudie gedaan om de ondersteuningsmogelijkheden, de gemeenschappelijke elementen en de werkzame elementen in kaart te brengen. Door deze literatuurstudie is er een basis gelegd voor de interviews met een aantal experts. Deze basis maakt het mogelijk om tijdens de interviews verdiepende vragen te stellen met voorbeelden uit de literatuur. De interviews hebben een aantal aanvullende inzichten gegeven over de ondersteuningsmogelijkheden welke in de praktijk worden gebruikt. De combinatie van literatuurstudie en expertinterview vormt een solide representatie van beschikbare ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders. Door gebruik te maken van triangulatie van methoden wordt de kennis uit de literatuur systematisch aangevuld met kennis uit de interviews wat ten goede komt aan de kwaliteit (Flick, 2018). De resultaten kunnen gebruikt worden in de praktijk om bestaande processen uit te breiden of te herzien.

Het onderzoek heeft echter ook een aantal beperkingen. Om praktische redenen is het onderzoek uitgevoerd door één onderzoeker, waardoor geen interbeoordelaarsbetrouwbaarheid kan worden berekend over het selectieproces van de wetenschappelijke literatuur. Door de toepassing van het PRISMA model (Page et al., 2021) en de uiteenzetting van de zoektermen is het onderzoek herhaalbaar, echter de selectie van de artikelen heeft een mate van subjectiviteit waardoor er bij herhaling ook andere artikelen geïnccludeerd kunnen worden. Het toevoegen van een andere onderzoeker aan het selectieproces had de betrouwbaarheid van het selectieproces vergroot (Scheepers et al., 2016).

Ten tweede zijn de expertinterviews met een kleine selectie van professionals gedaan. De professionals zien overeenkomsten in ondersteuningsmogelijkheden, maar hebben een andere zienswijze over de essentie van de ondersteuning. Voor meer inzichten in de overeenkomsten en de verschillen binnen pleegzorg in Nederland zouden er meer professionals

geïnterviewd moeten worden.

Aanbevelingen

Uit dit onderzoek komen een aantal aanbevelingen voor de praktijk en vervolgonderzoek voort. In dit onderzoek is gezocht naar ondersteuningsmogelijkheden voor pleegouders. Echter pleegouders hebben te maken met een heel netwerk van mensen om zich heen. Een eerste aanbeveling voor de praktijk van Yorneo is om de ondersteuningsbehoeften van pleegouders systemisch te benaderen. Waarbij de bovengemiddelde zorgvraag van pleegkinderen bekeken en gemonitord wordt in het licht van het pleeggezin, pleegouders, de biologische ouders en het netwerk om het pleegkind heen. Een pleegkind heeft twee gezinssystemen en twee netwerken. Het is complex om alle perspectieven voldoende tot hun recht te laten komen wat tot handelingsverlegenheid bij professionals kan leiden (Bastiaensen, 2017). Er moet niet vergeten worden dat het welzijn van de biologische kinderen van pleegouders ook specifieke aandacht behoeft. Een van de experts geeft aan dat bij pleegouders de kwetsbaarheid van de biologische kinderen zwaarder weegt dan de problematiek van het pleegkind. Ook de andere experts benoemen het belang van het welzijn van de biologische kinderen in het pleeggezin.

Een tweede aanbeveling voor de praktijk is om aandacht te geven aan het informele netwerk van pleegouders. Zoals beschreven door Cooley et al. (2018) is gestructureerde en georganiseerde informele ondersteuning van belang voor pleegouders, zeker wanneer sprake is van een bovengemiddelde zorgvraag. Sociale steun is een belangrijke voorspeller van het vertrouwen en voldoening van pleegouders en een belangrijke buffer tussen de uitdagingen van het pleegouderschap en gedragsproblematiek (Cooley et al., 2018). Mogelijk is een Mockingbird familie, of een variant daarop, voor sommige pleegouders een mooie aanvulling op de reeds bestaande mogelijkheden. Pleegzorgbegeleiders zouden de behoefte aan een dergelijke vorm van ondersteuning bij pleegouders kunnen inventariseren.

Een laatste aanbeveling voor de praktijk is aandacht voor de samenwerking met zowel de pleegzorgbegeleiding als de communicatie met andere formele instanties. Pleegouders geven aan dat er sprake is van weinig continuïteit van zorg en dat er problemen zijn met de beschikbaarheid en het tijdspad van de aanvullende interventies, zowel bij pleegzorgbegeleiding als andere formele organisaties (Larsen et al., 2020). Hierbij is het van belang om de expertise van pleegouders omtrent de behoeften van het pleegkind serieus te nemen en een samenwerkingsrelatie op te bouwen. Voor pleegzorgbegeleiders is het van belang om aandacht te hebben voor de timing van de inzet van eventuele aanvullende interventies en

dit uitgebreid met pleegouders te bespreken. Erkenning dat pleegouders experts zijn op het gebied van de behoeften van hun pleegkind is van belang voor een gevoel van waarde en zelfvertrouwen (Vanderfaellie et al., 2015; Begum et al., 2020).

Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is het richten van onderzoek op de systemische aspecten van de problematiek waar pleegouders mee te maken hebben. Hierbij zou een prominente rol voor biologische ouders en de eigen kinderen van pleegouders weggelegd moeten worden. Uit interviews met experts blijken deze factoren vaak belangrijker te zijn dan de specifieke problematiek van het kind of het verbeteren van ouderschapsvaardigheden. Het ingewikkelde in pleegzorg is dat er niet alleen sprake kan zijn van vraag en aanbod, maar dat een pleegzorgplaatsing een zeer complex dynamisch geheel is van elementen in een systeem dat bestaat uit transacties (Van Der Gaag, 2023).

Een tweede aanbeveling is het doen van onderzoek naar het bewerkstelligen van samenwerkingsrelaties tussen de netwerken van het pleegkind. Volgens De Baat et al. (2015) is “een adequate en zo gelijkwaardig mogelijke samenwerkingsrelatie tussen ouders, pleegkind, pleegouders, hun beider netwerk en professionals cruciaal voor de ontwikkeling van het pleegkind in het pleeggezin en de stabiliteit van de plaatsing” (p. 60). Er is echter nauwelijks onderzoek gedaan naar het realiseren van de samenwerkingsrelaties tussen alle betrokkenen in het netwerk (de netwerken) van het pleegkind (De Baat et al., 2015).

Een derde aanbeveling voor aanvullend onderzoek is onderzoek naar de effectiviteit van interventies ten behoeve van het welzijn van pleegouders. Mogelijk kunnen deze interventies bijdragen aan het zelfvertrouwen van pleegouders. Pleegouders geven aan het belang in te zien van de focus op hun eigen welzijn. Zij voelen zich hierdoor gesterkt in hun rol als pleegouder en dit stelt ze beter in staat geleerde vaardigheden toe te passen (Begum et al., 2020; Midgley et al., 2021). Dit lijkt met name van belang voor pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag, omdat deze kinderen meer van pleegouders vragen dan pleegkinderen met een gemiddelde zorgvraag. Er zijn twee artikelen in de literatuur met specifieke aandacht voor het welzijn van pleegouders (Begum et al., 2020; Midgley et al., 2021). Deze onderzoeken lijken veelbelovend, echter zijn ze uitgevoerd in het Verenigd Koninkrijk, met een kleine steekproef. Er is meer onderzoek nodig naar deze interventies.

Literatuurlijst

De artikelen van de literatuurstudie zijn gemarkeerd met *

- *Barnett, E. R., Jankowski, M. K., Butcher, R. L., Meister, C., Parton, R. R., & Drake, R. E. (2017). Foster and Adoptive Parent Perspectives on Needs and Services: a Mixed Methods Study. *Journal Of Behavioral Health Services & Research/The Journal Of Behavioral Health Services & Research*, 45(1), 74–89. <https://doi.org/10.1007/s11414-017-9569-4>
- Bastiaensen, P. (2017). Hoe kan systemisch werken de voortijdige beëindiging van pleeggezinplaatsingen voorkomen? *Systeemtherapie*, 29(3).
- *Begum, J., Copello, S., & Jones, L. (2020). Increasing parenting self-efficacy in foster carers: an evaluation of the attachment-centred parenting programme. *Educational Psychology in Practice*, 36(4), 349–366. <https://doi.org/10.1080/02667363.2020.1795628>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2). <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- *Chodura, S., Lohaus, A., Symanzik, T. (2021). Foster Parents' Parenting and the Social-Emotional Development and Adaptive Functioning of Children in Foster Care: A PRISMA-Guided Literature Review and Meta-Analysis. *Clin Child Fam Psychol Rev* 24, 326–347. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1007/s10567-020-00336-y>
- *Cooley, M. E., Farineau, H. M., & Mullis, A. K. (2015). Child behaviors as a moderator: Examining the relationship between foster parent supports, satisfaction, and intent to continue fostering. *Child Abuse & Neglect*, 45, 46–56. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.05.007>
- *Cooley, M. E., Thompson, H., & Newell, E. D. (2018). Examining the Influence of Social Support on the Relationship Between Child Behavior Problems and Foster Parent Satisfaction and Challenges. *Child & Youth Care Forum*, 48(3), 289–303. <https://doi.org/10.1007/s10566-018-9478-6>

*Cooley, M. E., Thompson, H., Wojciak, A. S., & Mihalec-Adkins, B. (2021). Parental monitoring by foster parents, youth behaviours and the youth–foster parent relationship. *Child & Family Social Work (Print)*, 26(4), 629–641. <https://doi.org/10.1111/cfs.12844>

De Baat, M., Van Den Bergh, P., De Lange, M., Abrahamse, S. (2015). *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen, Nederlands Jeugdinstituut. https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2023/03/Richtlijn-Pleegzorg_Richtlijn-V4-def-28-2.pdf

*Dorsey, S., Conover, K., & Cox, J. R. (2014). Improving Foster Parent Engagement: Using Qualitative Methods to Guide Tailoring of Evidence-Based Engagement Strategies. *Journal Of Clinical Child And Adolescent Psychology (Print)*, 43(6), 877–889. <https://doi.org/10.1080/15374416.2013.876643>

Flick U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed.). SAGE.

*Goemans, A., Van Geel, M., & Vedder, P. (2016). Psychosocial functioning in Dutch foster children: The relationship with child, family, and placement characteristics. *Child Abuse & Neglect*, 56, 30–43. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.006>

*Greeno, E. J., Lee, B. R., Uretsky, M. C., Moore, J. E., Barth, R. P., & Shaw, T. V. (2015). Effects of a Foster Parent Training Intervention on Child Behavior, Caregiver Stress, and Parenting Style. *Journal Of Child And Family Studies*, 25(6), 1991–2000. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0357-6>

*Hiller, R., Halligan, S., Meiser-Stedman, R., Elliott, E., & Rutter-Eley, E. (2020). Supporting the emotional needs of young people in care: a qualitative study of foster carer perspectives. *BMJ Open*, 10(3), e033317. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2019-033317>

- Kelly, W., & Salmon, K. (2014). Helping foster parents understand the foster child's perspective: a relational learning framework for foster care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, *19*(4), 535–547. <https://doi.org/10.1177/1359104514524067>
- Khoo, E., & Skoog, V. (2013). The Road to Placement Breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. *Qualitative Social Work*, *13*(2), 255–269. <https://doi.org/10.1177/1473325012474017>
- Konijn, C., Admiraal, S., Baart, J., Van Rooij, F., Stams, G.-J., Colonesi, C., Lindauer, R., & Assink, M. (2019). Foster care placement instability: a meta-analytic review. *Children and Youth Services Review*, *96*, 483–499. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.12.002>
- *Konijn, C., Colonesi, C., Kroneman, L., Lindauer, R., & Stams, G. (2020). Prevention of Instability in Foster Care: A Case File Review Study. *Child & Youth Care Forum*, *50*(3), 493–509. <https://doi.org/10.1007/s10566-020-09584-z>
- *Larsen, M., Baste, V., Bjørknes, R., Breivik, K., Myrvold, T., & Lehmann, S. (2020). Foster parents' experiences of using child mental health and welfare services in Norway: Associations with youth, placement, and service characteristics. *Child & Family Social Work (Print)*, *25*(4), 884–894. <https://doi.org/10.1111/cfs.12773>
- Law, M., Stewart, D., Pollock, N., Letts, L., Bosch, J., & Westmorland, M. (1998). Critical review form–qualitative studies. *McMaster University*.
- *Midgley, N., Sprecher, E., Cirasola, A., Redfern, S., Pursch, B., Smith, C., Douglas, S., & Martin, P. (2021). The reflective fostering programme: evaluating the intervention co-delivered by social work professionals and foster carers. *Journal Of Children's Services*, *16*(2), 159–174. <https://doi.org/10.1108/jcs-11-2020-0074>
- Miller, L. M., Randle, M., & Dolničar, S. (2018). Carer factors associated with Foster-Placement success and breakdown. *British Journal of Social Work*, *49*(2), 503–522. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy059>

Oijen, S. V. (2010). *Resultaat van pleegzorgplaatsingen: een onderzoek naar breakdown en de ontwikkeling van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. s.n.

Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *PLOS Medicine*, *18*(3).
<https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003583>;

*Price, J. M., Roesch, S., Walsh, N. E., & Landsverk, J. (2014). Effects of the KEEP Foster Parent Intervention on Child and Sibling Behavior Problems and Parental Stress During a Randomized Implementation Trial. *Prevention Science (Print)*, *16*(5), 685–695. <https://doi.org/10.1007/s11121-014-0532-9>

Reukers, J & Bergenhenegouwen, H. (z.d.). *Wat is pleegzorg*. Geraadpleegd op 8 oktober 2023, van <https://www.pleegzorg.nl/bibliotheek/print/1-wat-is-pleegzorg>

Rock, S. L., Michelson, D., Thomson, S., & Day, C. (2013). Understanding foster placement instability for looked after children: a systematic review and narrative synthesis of quantitative and qualitative evidence. *The British Journal of Social Work*, *45*(1), 177–203. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct084>

*Salas, M. D., García-Martín, M. Á., Fuentes, M. J., & Bernedo, I. M. (2014). Children's Emotional and Behavioral Problems in the Foster Family Context. *Journal Of Child And Family Studies*, *24*(5), 1373–1383. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9944-1>

Scheepers, P., Tobi, H., & Boeije, H. (Reds.). (2016). *Onderzoeksmethoden* (9^e druk). Boom uitgevers Amsterdam.

*Schoemaker, N. K., Juffer, F., Rippe, R. C. A., Vermeer, H. J., Stoltenborgh, M., Jagersma, G., Maras, A., & Alink, L. R. A. (2020). Positive parenting in foster care: Testing the effectiveness of a video-feedback intervention program on foster parents' behavior and attitudes. *Children And Youth Services Review*, *110*, 104779. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104779>

*Schoemaker, N. K., Wentholt, W. G. M., Goemans, A., Vermeer, H. J., Juffer, F., & Alink, L. R. A. (2019). A meta-analytic review of parenting interventions in foster care and adoption. *Development And Psychopathology (Print)*, *32*(3), 1149–1172. <https://doi.org/10.1017/s0954579419000798>

Strijker, J., Knorth, E. J., & Knot-Dickscheit, J. (2008). Placement History of Foster Children: A Study of Placement History and Outcomes in Long-Term Family Foster Care. *Child Welfare*, *87*(5), 107–124.

Van Bommel, K., Day, M., Yassine, D., & Verwey-Jonker Instituut. (2024). *Mockingbird werkwijze in Nederland*. <https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2024/04/222330-Mockingbird-werkwijze-Nederland.pdf>

Van Den Bergh, P., Weterings, T., & Schoenmakers, M. (2011). Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen: een analyse vanuit de theorie en de praktijk. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, *36*(3), 128.

Vanderfaeillie, J., Damen, H., Pijnenburg, H., Van Den Bergh, P., & Van Holen, F. (2014). Foster Care Assessment: An exploratory study of the placement assessment process in Flanders and the Netherlands. *Child & Family Social Work*, *21*(3), 358–368. <https://doi.org/10.1111/cfs.12152>

*Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., De Maeyer, S., Gypen, L., & Belenger, L. M. (2015). Support Needs and Satisfaction in Foster Care: Differences Between Foster Mothers and Foster Fathers. *Journal Of Child And Family Studies*, *25*(5), 1515–1524. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0320-6>

Van Der Gaag, M. A. E. (2023). A person-centered approach in developmental science: Why this is the future and how to get there. *Infant and Child Development*, 32(6), Artikel e2478. <https://doi.org/10.1002/icd.2478>

*Vanschoonlandt, F., Van Holen, F., Vanderfaeillie, J., De Maeyer, S., & Andries, C. (2013). Flemish Foster Mothers' Perceptions of Support Needs Regarding Difficult Behaviors of Their Foster Child and Their Own Parental Approach. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 31(1), 71–86. <https://doi.org/10.1007/s10560-013-0310-8>

Yorneo, (2023). Samen verder, traject intensieve en inclusieve pleegzorg.

*York, W., & Jones, J. (2017). Addressing the mental health needs of looked after children in foster care: the experiences of foster carers. *Journal Of Psychiatric And Mental Health Nursing*, 24(2–3), 143–153. <https://doi.org/10.1111/jpm.12362>

Bijlagen

Bijlage 1. Zoektermen gebruikt in de onlinedatabases

Categorie "AND"	Zoektermen
Combinatie	
Onderwerp	"Foster care" AND
Doelgroep	"Foster parents" AND
Problematiek	"Support" OR "Breakdown" OR "placement instability" OR "placement stability"

Bijlage 2. Overzicht geïncludeerde artikelen

<i>Auteurs</i>	<i>Land</i>	<i>Design en steekproef</i>	<i>Doel onderzoek</i>	<i>Gebruikte interventie of ondersteuning</i>	<i>Inclusie Ja/nee</i>
Schoemaker et al. (2019)	NL, VS, VK, RO, CA, BE	Meta-analyse N= 52 studies	Inzicht geven in de effectiviteit van interventies voor pleeg- en adoptieouders ten behoeve van het verbeteren van ouderschap. Tevens of interventies indirect invloed hebben op kind resultaten en plaatsingsstabiliteit.	Interventies ten behoeve van ouderschapsconstructen en interventies ten behoeve van veilige hechting, gedragsproblematiek en breakdown.	Ja
Cooley et al. (2021)	VS	Cross-sectioneel N=298 Pleegkinderen tussen 11-17	Onderzoek naar de potentiële wisselwerking tussen ouderschapsstijl, relatie ouder-kind en problematisch gedrag van de kinderen	Interventies gericht op het toepassen van ouderslijk toezicht, bv KEEP en Multidimensional Treatment Foster Care	Ja
Fuentes et al. (2014)	SP	Cross-sectioneel N=104 pleegkinderen en hun pleeggezin	Onderzoek naar effect van ouderschapsstijl op gedragsproblematiek	NVT, vragenlijsten over toepassen van communicatie en beïnvloeding, vragenlijst over regels en eisen, CBCL	Nee, er wordt geen relatie gelegd met ondersteuningsmogelijkheden.
Cooley et al. (2015)	VS	Cross-sectioneel N=155 pleegouders	Onderzoek of gedragsproblematiek van invloed is op het gevoel van ondersteuning en gevoel van voldoening van het pleegouderschap	Online vragenlijsten	Ja
Newton et al. (2014)	VS	N=1364	Onderzoek of sensitief ouderschap een relatie heeft met vriendelijke kinderen	Online vragenlijsten	Nee, het gaat niet over pleegkinderen en pleegouders
Greeno et al. (2015)	VS	RCT N=65 N=48	De effecten van de KEEP interventie vergelijken met een controlegroep die de interventie niet heeft gevolgd. Uitkomsten op het gebied van gedrag van het kind, ouderlijke stress, discipline en toezichtstijl en duurzaamheid.	KEEP Interventie (Keeping Foster Parents Trained and Supported)	Ja
Price et al. (2014)	VS	RCT N=164 N=171 pleeggezinnen met pleegkinderen tussen de 5 en 12 met minstens 1 ander kind	Onderzoeken van de KEEP interventie op het verminderen van gedragsproblemen, het kunne generaliseren van de effecten naar meerdere kinderen en de effectiviteit van de interventie met betrekking tot het verminderen van ouderlijke stress welke voortkomt uit de gedragsproblemen	KEEP Interventie (Keeping Foster Parents Trained and Supported)	Ja
Cooley et al. (2018)	VS	Cross-sectioneel N=155 pleeggezinnen	Onderzoek of sociale steun, zowel formeel als informeel van invloed is op gedrag van pleegkinderen en de voldoening en uitdagingen van pleegouders	Online vragenlijsten	Ja
Vanschoonlandt et al. (2013)	BE	Cross-sectioneel N=281 pleegmoeders	Onderzoek naar de behoefte aan ondersteuning voor gedragsproblematiek en toepassen van ouderschapsstijl	Online vragenlijsten	Ja

<i>Auteurs</i>	<i>Land</i>	<i>Design en steekproef</i>	<i>Doel onderzoek</i>	<i>Gebruikte interventie of ondersteuning</i>	<i>Inclusie Ja/nee</i>
Barnett et al. (2017)	VS	Focus groep N= 27 (4 groepen) Vragenlijsten N=512	Onderzoeken van de behoefte aan ondersteuning van een grote groep pleeg en adoptieouders en dat van hun pleegkinderen	Vragenlijsten en semigestructureerde interviews	Ja
Larsen et al. (2020)	NO	Cross-sectional N=290, kinderen tussen de 11-17	Metten van de kwaliteit van de geboden steun bij pleegzorg in Noorwegen	Vragenlijsten	Ja
Yan & De Luca (2020)	VS	RCT N=918 pleegkinderen	Metten van het effect van PMTO op de biologische ouders wanneer hun kinderen in pleegzorg verblijven	PMTO (Parent Management Training Oregon)	Nee, gaat specifiek over biologische ouders
Dalgaard et al. (2022)	DK	RCT N=23 N=23	Metten van een interventie ter verbetering van het reflectieve handelen van pleegouders met als doel om de gehechtheidsrelatie tussen pleegouder en pleegkind te verbeteren	MBT (Mentalized Based Therapie)	Nee, betreft een studieprotocol
Dorsey et al. (2014)	VS	Single case design N=7 Vergelijking met care as usual	Onderzoek naar de meerwaarde van een interventie gericht op het vergroten van betrokkenheid van pleegouders bij een interventie gericht op trauma bij pleegkinderen	Trauma focused gedragstherapie met een evidence based betrokkenheid interventie	Ja
Begum et al. (2020)	VK	Single case design N=10 pleegouders	Doel van het onderzoek is de invloed van een interventie het programma op de zelfeffectiviteit van pleegouders en perceptie van pleegouders op hun relatie met hun pleegkinderen en perceptie van pleegouders op de respons van zorg	ACP (Attatchmenet Centred Parenting)	Ja
Konijn et al. (2020)	NL	Multilevel design. N=2000 plaatsingen, N=1316 pleeggezinnen, N=1542 pleegkinderen, gedurende 4 jaar	Onderzoek of interventies bij pleegzorg stabiliteit verhoogt, in combinatie met een aantal andere karakteristieken van pleegkinderen en pleegouders	Basic Trust vs no Basis Trust TFC vs no TFC (Therapeutisch of treatment Foster Care) Caring for Children who Experienced Trauma vs no Caring for Children who Experienced Trauma	Ja
York & Jones (2017)	VK	Grounded theory approach N= 10 pleegouders	Zienswijze van pleegouders over de ondersteuningsbehoeften van hun pleegkinderen en de ervaringen met betrekking tot de toegang tot de psychische gezondheidszorg	Vragenlijsten en semigestructureerde interviews	Ja

<i>Auteurs</i>	<i>Land</i>	<i>Design en steekproef</i>	<i>Doel onderzoek</i>	<i>Gebruikte interventie of ondersteuning</i>	<i>Inclusie Ja/nee</i>
Goemans et al. (2016)	NL	3-staps hiërarchische regressieve analyse N=446 pleegkinderen tussen de 3-17 jaar	Onderzoeken welke factoren van invloed zijn op het sociaal en emotioneel functioneren van pleegkinderen. 3 clusters: kenmerken pleegkind, pleeggezin en de plaatsing (Gedwongen/vrijwillig, kortdurend of langdurend).	Vragenlijsten	Ja
Vanderfaeillie et al. (2015)	BE	Cross-sectional N= 86 pleegouders	Onderzoek naar de ondersteuningsbehoefte van pleegouders en of er een verschil is tussen de behoefte aan ondersteuning tussen pleegmoeders en pleegvaders	Vragenlijsten	Ja
Hiller et al. (2020)	VK	Focus groepen (4) N=21 pleegouders	Onderzoeken van de perceptie van pleegouders op de behoefte aan ondersteuning van het pleegkind. Wat ze zien als barrières en wat mogelijkheden zijn om effectieve ondersteuning te bieden. Hiermee beoogd om de ervaring van pleegouders te kunnen verbeteren en daarmee het emotionele welzijn van de pleegkinderen	Semigestructureerde interviews en vragenlijsten	Ja
Schoemaker et al. (2019)	NL	RCT N=30 N=30	Effectiviteit van een video feedback interventie op gedrag en houding van pleegouders.	VIPP-FC (positive Parenting and Sensitive Discipline in Foster Care)	Nee, betreft een studieprotocol
Schoemaker et al. (2020)	NL	RCT N=30 N=30	Effectiviteit van een video feedback interventie op gedrag en houding van pleegouders.	VIPP-FC (positive Parenting and Sensitive Discipline in Foster Care)	Ja (betreft uitvoering bovenstaand artikel)
Midgley et al. (2021)	VK	Single case design	Onderzoeken of een aanpassing van het programma RFP (Reflective Foster Program) een programma ter ondersteuning van pleegouders, acceptabel en relevant is voor pleegouders	RFP (Reflective Foster Program)	Nee, betreft een studieprotocol
Midgley et al. (2021)	VK	Single case design	Onderzoeken of een aanpassing van het programma RFP (Reflective Foster Program) een programma ter ondersteuning van pleegouders, acceptabel en relevant is voor pleegouders	RFP (Reflective Foster Program)	Ja (betreft uitvoering bovenstaand artikel)
Chodura et al. (2020)	DE	Meta-analyse, N =31 onderzoeken	Onderzoek naar welke dimensies van ouderschap van invloed zijn op de ontwikkeling van kinderen in pleegzorg	Functioneel vs. dysfunctioneel ouderschap Ouderschapsstijlen: Autoratief, autoritair, permissief en verwaarlozen	Ja
Salas et al. (2014)	SP	Cross-sectional N= 86 pleegouders met N=104 pleegkinderen	Onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op de gedragsproblematiek van kinderen in pleegzorg	Vragenlijsten	Ja

Bijlage 3. Checklist

Artikel:

Doelgroep:

Land:

N=

Doel:

Interventies:

Elementen van de interventies:

Werkzame elementen:

Bijlage 4. Codeboek

Cursief weergegeven codes zijn toegevoegd inductief toegevoegd bij het analyseren van de interviews

Doelgroep

- externaliserende gedragsproblematiek
- internaliserende gedragsproblematiek
- hechtingsproblematiek
- loyaliteitsproblemen
- trauma gerelateerde problematiek
- gezinssamenstelling
- biologische kinderen*

Inhoudelijke elementen

- ouderlijke stress
- ouderschapsvaardigheden
- ouderschapstijl
- ouderlijk toezicht
- (zelf) vertrouwen pleegouders
- voldoening pleegouders
- sociaal netwerk
- peergroep
- relatie pleegkind-pleegouder
- gelaagdheid*
- systemische aspecten*
- normaliseren*

Proceselementen

- voorbereiding
- aanvullende interventies
- toegang tot aanvullende hulp
- beschikbaarheid aanvullende hulp
- georganiseerde hulp
- betrokkenheid

- begrip van interventies
- psycho educatie
- reflectie
- stabiliteit
- basissteun*
- betrokkenheid biologische ouders*
- tijdsraam*
- rechten en plichten*

Samenwerkingsrelaties

- beschikbaarheid pleegzorgbegeleider
- monitoring door pleegzorgbegeleider
- continuïteit pleegzorgbegeleider
- tijdsinvestering pleegzorgbegeleider
- communicatie met pleegzorgbegeleiding
- kwaliteit pleegzorgbegeleiding
- samenwerking geestelijke gezondheidszorg
- samenwerking biologische ouders
- samenwerking gezinsvoogd

Bijlage 5. Interview leidraad

Algemeen

Mezelf voorstellen.

‘Met dit interview hoop ik in kaart te kunnen brengen welke ondersteuning in de praktijk geboden wordt aan pleegouders met pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag. Het gaat hierbij met name over kinderen tussen ongeveer 5 en 17 jaar die door gedragsproblemen, hechtingsproblemen of trauma extra zorg nodig hebben. Naast de interventies die ik ben tegenkomen in de literatuur ben ik met name geïnteresseerd in wat in de praktijk wordt toegepast en wat werkt voor deze pleegouders en pleegkinderen. Uw expertise is hierbij van groot belang. Heel fijn dat u de tijd neemt om dit interview te geven. Ik start het interview met een aantal algemene vragen om vervolgens op de interventies in te gaan.’

Het interview zal ongeveer een uur duren en wordt opgenomen zodat ik het op een later tijdstip kan verwerken. Gaat u hiermee akkoord? (toestemmingverklaring!)

Vragen algemeen

Hoe lang bent u al werkzaam binnen de organisatie? (Per interview welke organisatie!)

Op welke manier bent u betrokken bij pleegzorg? (Wat is uw ervaring, geschiedenis?)

Wat is precies uw functie binnen de organisatie waar u werkt?

Specifieke vragen

Wat is uw ervaring met ondersteuningstrajecten waarbij de reguliere manieren van ondersteuning niet voldoende is? Kunt u daar iets meer over vertellen?

Wat missen deze ouders in de reguliere vorm van ondersteuning?

Welke mogelijkheden kent u ter ondersteuning van deze ouders, (naast de gebruikelijke interventies)?

Wat is volgens u belangrijk bij ondersteuning aan pleeggezinnen waarbij reguliere vormen van ondersteuning niet voldoende is?

    Wat is belangrijk aan de inhoud?

    Wat is belangrijk aan de vorm?

Wat is uw ervaring met deze vormen van ondersteuning? Wat gaat goed en wat zou anders kunnen?

Wie zou daarin een rol moeten spelen en ziet u hier voor uzelf een rol in?

Wat zijn de meest gehoorde knelpunten die pleegouders van pleegkinderen met een bovengemiddelde zorgvraag?

Welke oplossingen zijn er nodig volgens u?

Afsluiten

‘Bedankt voor uw tijd, ik zal het uiteindelijke thesis over een aantal maanden met u delen, zodat u kunt lezen wat er met deze informatie is gedaan.’